

SAFVET NEZİHİ'NİN ZAVALLI NECDET ROMANINDA RENK SİMGESELLİĞİ

Osman EROĞLU*

Geliş Tarihi: Şubat, 2018

Kabul Tarihi: Nisan, 2018

Öz

Safvet Nezihî'nin en bilinen eseri *Zavallı Necdet*, romantik unsurlarla kurulmuş bir eserdir. Bu romanda, sıklıkla renklerin simgesel gücünden yararlanılmıştır. Tercih edilen renkler, okuyucuda çeşitli duyguları uyandırırken aynı zamanda romanın kurgusuna dair ipuçları sunmaktadır. Renklerin insan duygularının ve hareketlerinin açıklanmasında simgesel olarak belirleyici özellikleri olduğu bilinen bir durumdur. Çeşitli kültürlerde, farklı anlamlara gelseler dahi, mantıksal olarak benzer şekilde algılanan renkler, insan psikolojileri kadar davranışların şekli ve şiddeti üzerinde de etkilidir. Bu çalışma bünyesinde çeşitli nesnelere ve kavramlarla özdeşleştirilen renklerin roman kişilerine göre değeri tespit edilecek ve simgesel özellikleriyle romanın entrik yapısına sağladığı derinlikler değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler: Safvet Nezihî, Zavallı Necdet, renk simgeselliği.

COLOR SYMBOLISM IN SAFVET NEZİHİ'S ZAVALLI NECDET NOVEL

Abstract

Zavallı Necdet, the most well-known work of Safvet Nezihî, is a romance with romantic elements. In this romance, symbolic power of colors is often utilized. While the preferred colors evoke various emotions in the reader, they also provide clues about the fiction of the novel. It is well known that colors are symbolically determinative of human emotions and movements. In various cultures, colors that are perceived to be logically similar, are also influential on the shape and severity of behavior as well as human psychology, even when they come to different meanings. In this study, the colors identified with various objects and concepts will be determined according to the novelists and the depths that the novel provides to the intrigue structure will be evaluated with its symbolic features.

Keywords: Safvet Nezihî, Zavallı Necdet, color symbolism.

1. Giriş

Safvet Nezihî (1871-1939), asıl adı Ömer Lütfî olan Türk hikâye ve roman yazarıdır. Galatasaray Lisesinde okurken buradaki eğitimini tamamlamadan Kapalıçarşı'da baba mesleği olan kuyumculuk işine başlar. *İkdam*, *Servet-i Fünun*, *Malumat* gibi gazete ve dergilerde roman ve öyküleri yayımlanır. 1902 yılında *İkdam* gazetesinde yayımlanan *Zavallı Necdet*¹ romanı

* Öğr. Gör.; Kastamonu Üniversitesi, Cide Rifat Ilgaz Meslek Yüksekokulu, o.eroglu@windowslive.com.

¹ Bu çalışmada; Safvet Nezihî (2005). *Zavallı Necdet*. Beyaz Balina Yay., (Türk Klasikleri), İstanbul, s. 179 künyesi çalışma kullanılacaktır.

sanatçının iyice tanınmasını sağlar. 1908'den sonra *Resimli Kitap* dergisinde yazan Safvet Nezihî, Edebiyat-ı Cedide zevkine uygun aşırı duygusal romanları ile edebiyat çevrelerince kabul görür. Ayrıca, sanatçının *Teehhül Âleminde*, *Kadın Kalbi*, *Kumar Beliyyesi*, *Müsebbib Oyun*, *İzah ve İstizah* adlı eserleri de bulunmaktadır.

Zavallı Necdet, döneminin en popüler romanlarından biridir. Roman halk arasında çok sevilmiş ve Safvet Nezihî, *Zavallı Necdet*'in yazarı olarak tanınmıştır. Edebiyat-ı Cedide'nin pek çok eserinde olduğu gibi bu kitapta da seçkin kişilerin hayatı söz konusu edilir. Romanın kaleme alındığı yıllarda istibdat döneminin ağır baskıları yaşanırken “Fransa’da İnkılab-ı kebirî vücuda getiren büyük dimağlar”ın bizde yetişmediğinden yakınan Safvet Nezihî'nin, Halit Ziya ve Mehmet Rauf'un etkisinde kaldığı ve eserinde duygusallığa ağırlık verdiği görülmektedir.² *Zavallı Necdet*'te yaşanan aşkın, arkadaşın eşine duyulan bir aşk olması itibarıyla *Eylül* romanına benzediği görülür. Fakat *Eylül*'de hem kadın hem de erkek kahraman kendi arzularına engel olurken; bu romanda Meliha, arzularının ve tutkularının esiri olup Necdet'i de buna alet etmeyi başarır. Yine bu roman, “Genç Werther'in Acıları” isimli, J. W. Von Goethe'nin klasikler arasındaki romanıyla da üçgen arzu modeli ve kullanılan unsurlar bakımından benzerlikler göstermektedir. Sanatçı, romanda, duygu geçişlerini belirginleştirmek adına müzik tınıları ve renklerin simgesel çağrışımlarından yararlanmışır. Romanın kurgusal ilerleyişinde, renklerin ve renklerle çağrışımı zenginleştirilen nesnelere özel olarak tercih edilmeleri, bu fikri desteklemekte olup çalışma bünyesinde, romandaki bu renk ve renkli nesnelere simgeselliğinin çözümlenmesi yapılmaya çalışılacaktır.

2. Renk Simgeselliği

Renklerin insan duygularının ve hareketlerinin açıklanmasında sembolik olarak belirleyici özellikleri olduğu bilinen bir durumdur. Çeşitli kültürlerde, farklı anlamlara gelseler dahi, mantıksal olarak benzer şekilde algılanan renkler, insan psikolojisi gibi davranışların şekli ve şiddeti üzerinde etkilidir. Renklerin hayatın her alanında genel-geçer kabul edilen ve ortak yaşamı bir nizamla sokan evrensel değerleri olduğu gibi, yerel ve millî değerleri içeren anlamlarının da olduğu inkâr edilemez. Her iki durumda da merkezde insan olduğu için renklerin insan hayatında sembolik ve işlevsel değerleri olduğu bir gerçektir.

Renk, insanın ilk ve en kuvvetli algılayıcısı olan göze hitap eder. Görme duyusunun diğer duylardan daha yetenekli ve menzil olarak daha ileri olduğu düşünüldüğünde renklerin önemi daha da artmaktadır. Ayrıca hafızaya doğrudan tesiri olduğundan seçicilik, çözümlenme ve kalıcılık açısından renk çeşitlemeleri zihnin en çok yararlandığı durumlardır. İnsan çevresini

² Avcıoğlu İspirlioğlu, N. (1995). *Safvet Nezihî Hayatı ve Eserleri*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Erzurum, s. 10.

görecik; gördüklerini ise renklerle çözümlenerek kalıcı hale getirir, kodlar. “Çevremizde gördüğümüz renkler, doğa ve çevredir. Duyularla algıladıklarımızın % 80’i görsel, gün ışığında da görselliğin tümü renk demektir. Ama hislerimizi de etkilediği için renkler, dünya hakkında edindiğimiz objektif bilgilerden daha çoğu demektir.”³

Hacı Yakup Öztuna, rengin, “şekillerin ifadesi olduğunu, yanılsamacı bir mekân yarattığını ve renklerin şeyleri betimlemek ya da tanımlamak için kullanılabilceğini”⁴ ifade ederken; Ö. Mazlum’a göre: “Renk tek başına mesaj verebilir, davranışları yönlendirebilir ve insan fizyolojisi üzerinde etkiye sahiptir. Renkler değişik coğrafya ve kültürlerde farklı anlamlar ifade ederler ve izleyenler üzerinde birçok değişik duygular uyandırabilirler. Bunların bir bölümü kişisel, bir bölümü ise genellenebilir duygulardır. Renk aynı zamanda soyut kavramları ve düşünceleri simgeleştirmekte, hayal dünyasını, istekleri ve arzuları dışa vurup; zaman ve mekânı hatırlatmakta ve görsel yanıtlar üretebilmektedir.”⁵

Safvet Nezihî’nin *Zavallı Necdet* romanında renkler, simgesel anlamda kullanılmışlardır. Kullanılan renkler ve bunlara bağlı oluşturulan çatışmalar, okuyucuya çeşitli duyguları aktarırken ve romanın entrik kurgusuyla alakalı bazı ipuçları da sunmaktadır. Romanın daha ilk paragraflarındaki: “Necdet Feridun; yüzünün güzelliği ile doğanın cömertliğine büyük bir iyiliğe sahip olmuş şanslı biriydi. Sarı lepiska saçları, küçük kıvrık bıyıkları, mavi büyük gözleri ile erkek güzelleri arasında ayrıcalıklı bir yer tutmuştu.” (s. 5) ifadeleriyle başlayan renklere yer verme, ilerleyen sayfalarda daha da yoğunlukla kullanılmıştır.

N. Feridun’un sıklıkla anlattığı bir gönül macerasının karşı taraftaki ismi, “[D]duygularının coştığı, en zayıf olduğu anda, bir pembelikle sevda alevleri püskür”en (s. 6) “İngiliz Mis, Union Francais”, ona âşıktır ve “[Z]zarif bir ipekli mavi kurdele ile asılmış olan karnede Feridun Necdet adı beş altı yerde görün”mektedir (s. 6). Sadece bu kadının değil; gittiği her toplantıda bütün kadınların kendisine âşık olduğunu düşünen N. Feridun için karşı taraf her zaman ona ilgi duymaktadır. Burada N. Feridun’un narsist kişiliği belirginleştirilmektedir:

Sonra hikâyesine devam eder, söyler, sonsuz fedakârlıklar... Bitmez tükenmez âşıkane teklifler... Önüne, ayakları altına demet demet serpilten aşk, sevda, muhabbet gülleri, çiçekleri...

Ve o bu çiçeklerin içinden açmağa yüz tutmuş beyaz bir zambak bazen gonca halinde henüz çıkmamış pembe bir gül halini alır, birkaç defa koklar ve sonra bırakırdı. Çünkü... Bu pembe güller, bu beyaz zambaklar renklerine,

³ Akkın, C., Eğrilmez, S., Afrashi, F. (2004). “Renklerin İnsan Davranış ve Fizyolojilerine Etkileri”. *Türk Oftalmoloji Dergisi*, S. 33, İstanbul, s. 277.

⁴ ÖZTUNA, H. Y. (2007). “Temel Tasarım Öğeleri-Renk”. *Grafik Tasarım- Görsel İletişim Kültürü Dergisi*, 8: 88-91

⁵ Mazlum, Ö. (2011). “Rengin Kültürel Çağrışımları”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 31, s. 128.

kokularına doyulmayan bu çok güzel, sevimli çiçekler önüne, ayakları altına serilmeye devam ederdi (s. 7).

Yazarın saf güzelliği ve mutluluğu pembeyle simgeleştirdiği yukarıdaki alıntılarda görülmektedir. N. Feridun'un, yeni taşındıkları evin yanındaki, Melihaların oturduğu köşkün de pembe olması dikkate değerdir. Meliha'nın piyano sesleri duyulurken kız kardeşinin onu N. Feridun'a:

- Ağabey! İşitiyor musun? Diyordu. Meliha hanımın piyanosunu işitiyor musun?
- Meliha hanım kim oluyor?
- Canım şu Pembe köşkte oturanların kızı. (s. 12)

şeklinde tanıtması pembenin ayırt ediciliğine dair bir gönderme niteliğindedir. Ayrıca romanın birçok yerinde bu “pembe köşk” ifadesine özellikle vurgu yapılmaktadır. Pembenin rahatlatıcı, kadınsı ve nazik duyguları çağrıştıran bir renk⁶ olması, iki köşk arasında kurulacak muhabbeti önceden sezdirmesi açısından önemlidir. Necdet Feridun için bu “pembe köşk”, sevgi ve ümit heyecanlarının durağı olur. Gözleri, artık, sokak içinde ilk pembe köşkü seçer ve kalbinde bu köşke ayrı bir hissiyat duyar:

Vagondan derhâl atladım. Şimdi Fener istasyonuna giden demiryolunu izlerken gözlerimle karşımda, beş yüz metre uzakta görülen beyaz boyalı köşkle onun kanatları altına sığınmış gibi duran pembe köşkü seyrediyordum. Birbirinden yüzer adım uzaklıkta olan bu köşklere pembe boyalı pek zarif, hele bir tarafı bütün sarmaşıkla kaplanmış, o yeşil yapraklar arasındaki panjurlar gözlemlere sevimli bir manzara gösteriyordu (s. 16).

Romanın ilerleyen sayfalarında ayrıca betimlemesi yapılacak pembe köşk, özellikle Meliha'nın saf güzelliğini tamamlayıcı bir unsur olmaktadır:

Şu köşedeki pencerenin panjurlarını açtım, pembe köşkün sarmaşıklı odasını gözden geçiriyordum. (...) Hayalimde Meliha olmak üzere canlandırdığım güzel şeyi, o güzel vücudu görüyordum. Zarif olmak üzere hayal ettiğim karyolasını kaplayan muslin örtüler, beyaz keten çarşafı üzerine sarı saçları perişan bir surette yayılmış, pembe küçük dudakları yarı açık sanki gökyüzünde uçuşan aşk meleklerine gülümsüyor, gökyüzünden renk alan gözleri kapanmış, sarı uzun kirpikler birbirine girerek o yüze bir başka

⁶ Yapılan deneylerde, pembe renge odaklanarak bakan kişilerin rahatladıkları görülmüştür. Yardımcı, M. *Renk Dünyamız ve Türk Kültüründe Renkler*, <http://www.mehmetyardimci.net/img/files/akademik21.pdf> Erişim: 23.12.2016.

incelik ve güzellik vermiş. (...) O sırada yeşil sarmaşıklar arasından bir baş, sarı, kıvrıkcık saçlardan oluşan taçla süslenmiş güzel bir baş göründü. (...) Sarı saçları doğal bir kıvrıkcıktı (s. 17-18).

Hem Necdet Feridun'un hem de Meliha'nın sarışın olmaları roman için bir tesadüf olmaktan fazlasıdır. Zira ilerde doğacak Haldun Fikret'in, resmî babası İbrahim Şemsî'den çok N. Feridun'a benzemesi romana entrik derinlik katacak unsurlardan biridir. "Sarı, simgesel olarak güneş ışığını hatırlatır ve dikkat edilmesi gereken önemli noktalar için uyarıcı rol oynar. Renkler içinde en ışıklısı olduğu için en uzaktan görülenidir".⁷ Bu saç rengi seçimi, güzelliği yansıtmayı ve kurguyu desteklemesi açısından yazar tarafından bilinçli olarak seçilmiştir, denilebilir. Hatta N. Feridun'un, Meliha'dan uzaklaşmak için gittiği Tarabya'da "İrlandalı zengin bir İngiliz gezgininin kızı"na duyduğu ilgi aktarılırken de bu "sarı saç" ifadesine ayrı bir anlam yüklenmektedir.

Öğrendiğim sarı saçlı, mavi gözlü bir mis denize girip de yüzmeğe başladığı zaman gözlerimle, dürbünümle kendisini takip ederim. Niçin? Sonraları dikkat ettim ki bu uzun saçları ve gözleri Meliha'ya benziyordu. Bir iki gün sonra o İngiliz kızı görünmez oldu. Soruşturdum. Gizliliklerini öğrendim. Kalbim ne kadar sızladı bir bilsen! Ben onu tanıımıyordum, sevmiyordum. Hatta şişman vücudu gözüme çirkin bile görünmüştü. O halde? Meliha'nın saçları ile gözlerini ben onda gördüğüm için... Ah; ben onu anımsamayacak mıyım? (s. 92).

Romanda, "sarı bir gül" ifadesiyle sarıya ölüm ve ihanet anlamları yüklenmiştir. Necdet'in anlatıcıya bıraktığı son hatıralarında bu renk, gül ile birlikte aşk acısı, ihanet ve ölümü simgelemektedir:

O gün bir yere çıkmaktan vazgeçtim. Kalbimi yakan bir merakla Necdet Feridun'un bana emanet ettiği son hatıralarını okumak istiyordum. Evvela küçük lavanta kutusunu dikkatle açtım. İçinden kurumuş sarı bir gül, buna sarılmış bir de minimini bir kumaş... Bunlar ne olacaktı? Kim bilir? Bunları kutudan çıkardım. Kordelaya dikkatle baktım. Bazı yerleri lekeli idi. Beyaz, parlak ipekli kordelanın ötesinde berisinde görülen bu küçük krem rengindeki lekeler acaba gözyaşlarından mı hâsıl olmuştu? Sarı, kurumuş bir gül... Bundan ne anlaşılabilirdi? (s. 63).

⁷ Mazlum, Ö. (2011). *agm*. s. 132.

Romanda beyaz renge⁸ çeşitli kıymetler yüklenmişse de özellikle Meliha'nın İ. Şemsi'yle evlendiği gün giydiği beyaz gelinlik yüzünden bu renk olumsuzlanmaktadır. N. Feridun'un kararın hayatıyla bir tezatlık oluşturması için: "Meliha gelinlik beyaz saten elbise ile İbrahim Şemsi'nin koluna girmiş gidiyordu, İbrahim Şemsi bütün ümitlerimi, bütün arzularımı of, bütün mutluluğumu, tüm hayatımı almış götürüyordu." (s. 25) ifadeleriyle beyaza olumsuz bir şekilde vurgu yapılmaktadır. "En dolaysız manada, [denilebilir ki], beyaz ve siyahın yan yana dizilişi, doğal olarak bize, aydınlığı ve karanlıkları, gündüzü ve geceyi ve bunun peşinden, birbirine zıt ya da birbirini tamamlayıcı çiftleri tasvir eder."⁹ Birçok romantik eserde olduğu gibi, bu romanda da açık ve koyu renklerin -özellikle de beyaz ve siyahın- çatışmasından yoğun bir biçimde yararlanılmaktadır:

Yine o durum gözlerimin önüne geldi: Beyaz saten gelinlik elbisesi ile Meliha'yı görüyordum. "Hepsi uygun bulmuş" öyle mi? Demek Meliha da uygun görmüş. O da kalbimin en son ümidini kaybetmeye yürümüş, gidiyor, öyle mi, onu izlemeli değil mi? Yerimden kımıldamak istedim, beş altı kol beni tutmaya çalışıyordu ve sinirlerim kuvvetli bir elektrik akımına tutulmuş gibi dehşetle şiddetle titriyordu. O gelinlik beyaz elbisesi ile Meliha hayalimden kayboluyor, gözlerim kararıyor, bir karanlık derin bir karanlık arasından onların, Meliha ile İbrahim Şemsinin kol kola gittiklerini görüyordum (s. 26).

Necdet Feridun'un hayatının kararına sebep olan beyaz renk, kurgunun bu bölümünde yaşanan kırılmanın netleşmesi açısından da belirleyici bir özellik sergiler. Romanda başlayan çatışmalara, pembenin saflığı ve dinginliğinden beyaz-siyah çatışmasıyla geçilir.

Meliha'nın evliliğinden sonra hayatı kendisine zehir olan Necdet Feridun, hem İ. Şemsi'nin arkadaşı olmasından hem de komşuluklarından dolayı neredeyse her akşam onlarla vakit geçirmeye başlar. Romanın bu bölümünde Meliha'nın piyanosuyla onlara sunduğu müzik dinletileri aktarılırken N. Feridun'un içindeki sıkıntıya yer verilmekte; "siyah", "karanlık", "gece" gibi sözcük seçimleriyle yaşanan kötümser duygular sembolize edilmektedir.

Siyah, kara, karanlık ve esmer sözcüklerinin olumlandığı tek yer, N. Feridun'un, kendisini seven ve karşılıksız sevgisi yüzünden kahrından ölen halasının kızı Müzehher'in anlatıldığı bazı bölümlerdir:

⁸ Gerçekte, beyaz (ışık) ve siyah (karanlık) bir renk değil, uç lekeler veya varlık görüngüleridir. Tüm renkler bu iki uç arasındaki çeşitli kırılmalar ve karışımlardan doğar. Ancak çalışma bünyesinde, yazarın böyle bir bilgiyi yürüttüğü düşünülmediğinden, bu görüngüler de renk olarak kabul edilip adlandırılacaklardır.

⁹ Kılıç, S. (2005). "Siyah ve Beyaz [Sembolizmi]-(René Guénon)". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 23, Erzurum, s. 218.

Lüle lüle sarkan siyah saçları arasında parlak siyah gözleri onun esmer yüzüne gizli bir hoşluk, birden bire hissedilmez, fakat dikkat ettikçe görünür, ince bir güzellik verirdi. O zamanlar Müzehher’i severdim (s. 103)

Romanda güllerle ve sevgiyle ilintilenen kırmızı renk, öykünün mühim bir anında şehvetin rengi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırmızının şehvetle ilintilenmesi, gelecekteki gayri ahlaki birçok durumun da habercisidir. İlk olarak: “Necdet bunları söylerken güneş de batmıştı. Şimdi ufukta yalnız koyu kırmızı bir perde, yangın alevine benzeyen bir kızılık görünüyordu.” (s. 36) ifadesiyle geçilen bu yeni olay halkasında Necdet Feridun ile Meliha’nın da ilk dönüşümlerine şahit olunmaktadır:

Ramazan geldi. Bizde birkaç gece misafir kaldılar. Dikkat ediyordum, Meliha bana başka bir gözle bakıyordu. Kendisine kardeş diye hitap ettiğim zaman yüzünde bir garip bir değişiklik görülüyordu. (...) Erkekler birbirleriyle bayramlaştılar. (...) İbrahim Şemsi karısına dedi ki:

–Melihane ne duruyorsun? Sen Necdet’le bayramlaşmayacak mısın? Yoksa birbirinize dargın mısınız?

Bu teklif, onu ne yapacağını bilemeyecek kadar şaşırtmıştı. Yüzünde hafif bir kırmızılık oluşturduğu halde titreyen adımlarla bana doğru geldi. Ben ne yapacağımı bilemediğim için şaşkınlıkla bekliyordum. Elini uzattı. Yavaşça saygılı bir tavırla elimi aldı. Dudaklarına doğru kaldırdı. Kendisi de eğildi. O ateşli dudaklar elimin üstünde sıcak bir seveda öpücüğü kondurdu, o dakika kalbim şiddetle çarpmaya başladı (s. 38).

Bu cümleler bize N. Feridun ile Meliha arasında yaşanacak yasak bir ilişkinin ipuçlarını verirken; yazarın, kırmızının simgeselliğinden yararlanmış olduğunu göstermektedir. Zira: “[K]kırmızı, oldukça canlandırıcı bir renktir. İntikam, kin, mantıksız cesaret, aşk ve cinsellik duygularını tetikler, vücut sıcaklığını ve kan dolaşımını artırır.”¹⁰ Artık ikili arasında farklı bir yakınlık oluşmaya başlamıştır. Pembeden kırmızıya geçiş, ilişkilerinin de farklı bir düzleme kaydığını simgelemektedir. “Kırmızı, ne kadar aşk ve tutkuyu sembolize etmekteyse, pembe de o kadar karşılıksız, saf, çocukluk aşklarının rengidir.”¹¹ Bu rengin sembolik değerleri ile tutkuları için altı aylık bebeğini dahi düşürecek kadar acımasız olan Meliha’nın mizacı arasındaki bağı tamamlayacak ifadeler, Necdet Feridun’un ölümünden sonra bıraktığı mektubunda şu şekildedir:

¹⁰ Albayrak, K. “Yazısız Halklarda ve Antik İnanışlarda Renk Fenomeni”. *Dini Araştırmalar*, Mayıs-Ağustos 2008, C. 11, S. 31, s. 107.

¹¹ Cezmi Akkın vd. (2004). *agm.* s. 275.

Meliha kendisini sevenleri sevmezdi. Onun arzusu, emellerine, isteklerine uymayanları ele geçirmek, ele geçirebildikten sonra da yok etmek, perişan etmekte. O, kendisini sevmeyenleri severdi. Şiddetli bir tutku ile severdi. Fevkalade bir çılgınlıkla severdi. Onu pençesi altına almak, onu sevdası altında ezebilmek için her şeyi feda ederdi. Kocasını, çocuğunu, namusunu, yokluğu her şeyi, her şeyi göze aldırır. İşte bunlar tutkularının, hayvanî cinsel arzularının neticeleridir (s. 67)

Roman, N. Feridun'un ahlak-aşk çatışması üzerine ilerlerken; Meliha'nın tahriklerine uzun müddet dayanan hatta ondan kaçan N. Feridun, beyaz ve siyah renklerle simgeleştirilen değerler çatışmasında, en sonunda arzularına yenik düşmüştür. "Üzerinde beyaz satenden dekolte geceliğiyle" (s. 117) Necdet Feridun'un odasına gelen Meliha, kendini geceden korkmuş ve savunmasız göstererek N. Feridun'u heyecanlandırmış ve zaten lokman ruhu koklayarak iradesini zayıflatan Necdet'in kendisine karşı olan zayıflığından yararlanmıştı:

Ben şiddetli bir heyecan içinde kalmıştım. Şimdi korkuyu, ümidi, sevinci, kederi birbirine karıştıran sevda hissi kalbimi heyecana getiriyor, bütün vücudumu titretiyordu.

Yine bir şimşek ışığı ortalığı aydınlattı. Meliha elleriyle yüzünü kapadı. Şal omuzlarından sıyrılarak ayaklarının ucuna düştü. Yalvarır gibi bir sesle, sihirli bir tavır ile yüzünü çıplak kolları arasında saklamaya çalışarak:

-Rica ederim perdeleri kapayınız, dedi; oh, bu şimşek, bu parlak ışıklar bu gece beni çıldırtacak. (...)

Hemen yerimden fırladım, perdeleri indirdim. Titrek ellerimle onları bir türlü tam kapayamıyordum. Başımı çevirdiğim zaman odayı karanlık içinde buldum. Mumlar sönmüştü. (...) Bu koyu karanlık sınırlarımı daha ziyade berbat etmişti. Oradan kaçmak, nurlu, parlak bir âleme çıkmak istiyordum (s. 117-118).

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere; ahlak ve şehvet arasında kalan N. Feridun, bu durumu karanlık ve aydınlığın çatışmasıyla özdeşleştirmektedir. "Beyaz saten gecelik", "Şimşek ışığı", "beyaz ten" gibi ifadelerde olumsuzlanan aydınlık; gece, mumların sönmesi ve perdelerin kapanmasıyla yoğunlaşan ahlaksızlıklardan kurtulmak için "nurlu, parlak bir âlem" ifadesiyle olumlanmaktadır. Bu durum, N. Feridun'un içinde bulunduğu çatışmaların simgesel düzlemde yaşandığının göstergelerindendir.

Aydınlık ve karanlığın çatışması N. Feridun'un en büyük kırılmalarını yaşadığı her yerde yazar tarafından bilinçli bir şekilde tercih edilmektedir. Müzehher'in ölümüyle simgesel değer kazanan karanlık ile Meliha'yla özdeşleşmiş beyazlık onun yaşadığı çatışmaların önemli

göstergeleridir. N. Feridun, bu fikirlerin tesiri ve acısıyla birlikte aydınlık ve karanlığın çatışması eşliğinde ömrüne son verir:

İbrahim Şemsi ile Meliha, güldüler. Ben:

-Bu gece pek keyifliyim! Dedim. Meliha'yı başımla selamladım. Yatak odama çekildim. Oraya girdiğim zaman şamdanın iki ucundaki mumu yaktım. Bu yetmedi. Diğer şamdanın da iki ucundaki mumu yakmak arzusuna yenildim. Zannediyordum ki her tarafı koyu bir karanlık kaplamıştı. Pencereyi açtım, göğe baktım. Siyah, siyah, siyah... Benim için bir ümit ışığı yok, görünmüyor, göremiyorum. Siyah, her taraf, bütün her şey siyah. (s. 172).

Romanda anlatımı zenginleştiren diğer renkler ise “mavi” ve “yeşil”dir. N. Feridun’un “mavi büyük gözleri” (s. 5), onun anlattığı İngiliz Miss hikâyesinde kızın elindeki “mavi kurdele asılmış olan karne” (s. 6), Midilli Adası’nın tasvirindeki “mavi deniz” ifadesi (s. 45-46), Meliha’nın “iri mavi gözleri” (s. 68), Feridun’un Tarabya’da takip ettiği ve kendisine Meliha’yı hatırlatan İrlandalı zengin bir İngiliz gezgininin kızının tasvirindeki “sarı saçlı, mavi gözlü bir miss” (s. 92) ifadesi, yine Feridun’un kız kardeşinin evinde kaldığı odadaki “mavi ipekten bir cibinlik” (s. 97), N. Feridun ile İbrahim Şemsi’nin Hisar’ın etrafındaki gezintilerinin anlatıldığı tasvirlerdeki “boğazın yeşil, mavi suları akıp gidiyordu. Mavi bir sema, mavi bir havuz ... Şu mavi lekesiz gökyüzü” (s. 170) ifadeleri romanda mavi rengin kullanımlarını örneklendirmektedir.

Öykünün kurgusunda kritik yeri olan mavi rengin en önemli kullanımı ise Meliha ve N. Feridun’un günahlarının cisimleşmiş hâli olan Haldun Fikret’in tasvirinde bu rengin simgeselleştirilmesidir. H. Fikret’in; “dört yaşında sarı saçlı, mavi gözlü melek gibi çocuk” (s. 174) olarak tasvir edilmesi; onun resmî babasından çok biyolojik babasına benzerliğini göstermesi açısından önemlidir. Yani romanın en dramatik çatışmasının Haldun Fikret üzerine toplanmasıdır. H. Fikret, hiçbir şeyden haberi olmayan, günahsız, masum bir çocuk olarak yasak bir ilişkinin en önemli kanıtı ve kalıtıdır. Aşk ve masumiyet çatışması H. Fikret’in bedeninde somutlaştırılmıştır.

Ayrıca çocuğun maviye olan tutkunluğu da “Fikret, mavi rengi pek seviyor. Elbisem mutlak mavi olsun diyor.” (s. 175) şeklindeki ifadelerle desteklenerek belirginleştirilmiştir. Zira N. Feridun’un da maviye karşı özel bir ilgisi bulunmaktadır.

Romanda Meliha ve N. Feridun'un ahlaksızlıklarının bir sonucu olarak doğan Haldun Fikret, yazar tarafından saflık ve masumlukla özdeşleştirilmektedir. Ne yazar ona karşı olumsuz bir tavidir ne de bu olanlarla ilgisiz çocuğu okuyucu önünde kurban etmek istemektedir. Bu yüzden mavi renk romanda huzur ve masumiyetin rengi olarak görülmektedir.

Yeşil renk de daha çok çevresel unsurlarda karşımıza çıkmaktadır. Tasvirlerde sarmaşık, servi, çam ağaçları gibi yeşilin tonlarına sahip bitki ve ağaçlar sıklıkla kullanılmaktadır. "Pembe köşkün sarmaşıklı odası" (s. 13-17) ve "yeşil sarmaşıklar arasında" (s. 18) ifadeleriyle örnekleri görülen yeşil renk, özellikle de yazarın "şehitlik" olarak belirttiği mezarlıktaki ağaçlar (s. 54, 55, 59, 60) tasvir edilirken kullanılmaktadır. "[G]özümün önüne selviler, mezar taşları dikildi" (s. 59) ifadesinde de görüleceği üzere mezarlıkla / Müzehher'le çağrışımı yapılan yeşil renk; N. Feridun'un "Ben ölürsem, dedim; beni şuraya Müzehher'in yanına gömünüz! Bu manzaradan ruhum da zevk alır." (s. 170) ifadelerinden de anlaşılacağı üzere huzurun simgeselleştirilmiş rengidir.

Romanda, renklerin yanında simgesel çağrışımlarından yararlanan "alev", "ateş", "kan", "kül", "gölge", "karanlık", "şimşek", "aydınlık", "mermer", "fildişi piyano tuşları", "ağaç", "deniz", "gökyüzü" gibi bazı nesne ve kavramlar da kullanılarak renk simgeselliğine katkıda bulunulmuştur. Bunlar içinde "alev", "ateş" ve "kan" bazen şehvetli aşkı bazen de öfkeyi çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır: "Bizim kahkahalarımız arasında Meliha kan hücumunda kıpkırmızı kesilmişti" (s. 40). Ayrıca "kül", "gölge" ve "karanlık" ile "şimşek" ve "aydınlık" arasındaki renksel çatışma ile özellikle Necdet Feridun'un yaşadığı karışık duygular anlatılmak istenmiştir:

Yine bir şimşek ışığı ortalığı aydınlattı. Meliha elleriyle yüzünü kapadı. Şal omuzlarından sıyrılarak ayaklarının ucuna düştü. Yalvarır gibi bir sesle, sihirli bir tavır ile yüzünü çıplak kolları arasında saklamaya çalışarak:

-Rica ederim perdeleri kapayınız, dedi; oh, bu şimşek, bu parlak ışıklar bu gece beni çıldırtacak. (...)

Hemen yerimden fırladım, perdeleri indirdim. Titrek ellerimle onları bir türlü tam kapayamıyordum. Başımı çevirdiğim zaman odayı karanlık içinde buldum. Mumlar sönmüştü. (...) Bu koyu karanlık sınırlarımı daha ziyade berbat etmişti. Oradan kaçmak, nurlu, parlak bir âleme çıkmak istiyordum (s. 117-118).

Meliha'nın beyaz teninin, kullandığı eşyalarla desteklendiği açıkça ortadadır. Yazarın amacı yaratmak istediği saflık fikrini, beyaz ve aydınlığı çağrıştıran nesne ve kavramlarla

desteklediği görülmektedir. Hatta bu beyaz “mermer sütunlar” ve Meliha’nın kullandığı piyanonun “fildişi piyano tuşları” da bu bağlamda değerlendirilebilir.

3. Renkli Nesne Simgeselliği

Romanda simgesel değeri bulunan ve anlamı renklerle desteklenen çeşitli nesnelere de kullanılmıştır. Bu nesnelere üstlendikleri değerler, şahıslarla ve romanın kurgusal çatışmasıyla doğrudan ilgilidir. Meliha ve Necdet’in günah gecelerinden kalan bir beyaz kurdele ile Müzehher’in saf aşkı, yakalandığı hastalığı ve ölümü ile ilintilenen sarı bir gül bu bağlamda değerlendirilmesi gereken önemli simgesel nesnelere de sahiptir. Bu nesnelere anlam kazandıran en önemli husus ise renklerin aracılığıyla çatışmalara dâhil edilmeleridir.

N. Feridun tarafından anlatıcıya bırakılan kutudaki beyaz kurdele, burada özel bir anlam kazanmaktadır. Günah gecesinden sonra Meliha’nın odada unuttuğu ve Necdet’in de sakladığı kurdele, romanda, ihanetin simgelerinden biri olmuştur:

Aman yarabbi! Beyaz bir kordela karyolamın önündeki halının üzerine serilmiş duruyordu.

Bu kordela Meliha’nın boynunda dün akşam fiyonga yapılmış olduğu halde bulunuyordu (s. 120).

Romanda yer alan “sarı gül”e ise, simgesel değerini bizzat Necdet Feridun vermiştir. Sararan gül ile gündün güne kötüleşen Müzehher arasında kurduğu ilişki bunun açık göstergesidir:

Mart başında idi, bir gün Beyoğlu’na çıkmıştım. Müzehhere’e ufak tefek bazı hediyeler aldım. Sonra çiçekçiye uğradım. Yalı için büyük yapraklı, daima yeşil duran çiçekli saksılar sipariş ettim. O sırada çiçekçi bana gayet hoş açık sarı renkli bir gül verdi. Zannedirim yapay yetiştirilmiş olacak. Yakama taktım.

Kim bilir hangi serada büyümüş ve henüz açılmamış olan bu gonca ile Müzehher arasında ne kadar ilişki ve benzerlikler vardı. O zavallı kızın da rengi böyle sararıp gitmiyor muydu? O da böyle yavaş yavaş solup gidecek değil mi? (s. 148)

Meliha, Müzehher’e verdiği bu gül için N. Feridun’a çok kızmış ve hasta kızı kırmaktan bir an bile çekinmeden, önce gülü yakasına takmış; daha sonra ikisini yan yana görüp kıskandığından sinirle gülü ayakları altında ezmeye başlamıştır. Kıskançlığından dolayı ölmek üzere olan kıza her türlü aşağılayıcı hareketi yapmaktan çekinmeyen Meliha’nın gülü ezmesi, mizacına uygun olarak saf sevgiyi kabullenemediğinin de göstergesidir.

Müzehher nefes almakta pek ziyade güçlük çekiyor, boğazında kalmış bir yumru ona nefes aldirmiyordu. Kuvvetsiz elleri göğsünü, giysilerini yırtmak istiyordu. Ben hemen kuvvetimi topladım. Evvela ceketini yırttım, sonra da çamaşırını parçaladım. Şimdi çıplak kalan göğsünden, tam kalbinin üzerinden bir şey fırladı; parmaklarımın arasına kurumuş bir çiçek düştü. Oh! Allah'ım! O sarı gül... Meliha'nın ayakları altına attığı, çiğnediği sarı gül... (s. 158).

Meliha'nın günah nesnesi "kurdele"sinin yanında Müzehherin sevgisini ve hazin ömrünü simgeleyen "sarı gül"ün bulunması aşk-ahlak ve / ya sevgi-şehvet çatışmasını bir başka boyutta göstermesi bakımından kayda değerdir:

Maceramı sana yazmaya karar verdiğim zaman masanın gözünü açtım. İçinden bir küçük kutu çıkardım. Bu kutuya ben beyaz kordela ile o sarı gülü koymuştum. O zamandan beri ilk defa olarak bunları açmağa cesaret ettim. Birbirinin kucacağına atılmış olan bu bez parçası ile kuru çiçek, o hüzünlü hatıraların kalıntıları (s. 162).

Bu romanda tercih edilen renkler ve renklerle özdeşleştirilen çeşitli nesnelere simgesel özellikleri ile romanın entrik yapısının oluşturulmasında ve çatışmaların belirginleştirilmesinde özellikle ve dikkatle seçilmişlerdir. Romanın başından sonuna kadar renklerin simgeselliği kendini iyice hissettirmektedir.

4. Sonuç

Safvet Nezihî'nin *Zavallı Necdet* romanı döneminde çok fazla ilgi görmüş ve okunmuş eserlerden biridir. Bu ilgede hiç şüphesiz ihtiraslarla ve ihanetle ilerleyen imkânsız bir aşkın uyandırdığı heyecan bulunmaktadır. Dönemin sosyolojik yapısı düşünüldüğünde insanların başkalarını tanımak için fazla şansının olmaması aile içinde ya da yakın çevredeki bireylerin birbirlerine yakınlaşmasına sebep olmuştur. Bu yakınlaşmaların toplumun hafızasındaki yerini çeşitli vaka örgüleriyle canlandırması açısından *Zavallı Necdet* ayrı bir değer kazanmaktadır.

Eserin kurgusu sadece yasak aşk üzerine olmayıp saf ve çocuksu bir sevgiye de yer vermektedir. Dönemin şartları içinde, akraba çocuklarının birbirlerine olan ilgileri, yakınlaşmaları saf bir kızın sevgisi üzerinden aktarılmaktadır. Özellikle, bu sevginin ölümle neticelenecek ince bir hastalığa dönüşmesi, okurun hikâyeye dair merakını arttırmıştır.

Aşk-ahlak, aile-şehvet çatışmaları üzerine kurulu romanda renklerin çeşitli amaçlarla kullanımları da kayda değerdir. Bu sayede roman, renkler üzerinden çeşitli simgesel düzlemlere çekilmekte; okuyucunun heyecanlarını renklerle yönlendirmektedir. Romanda yer alan çeşitli renkler (pembe, kırmızı, siyah, beyaz, sarı, mavi, yeşil) ile yine renkleri çağrıştıran bazı nesnelere bu amaçla kullanılmışlardır.

Meliha'nın ilk defa görüldüğü "Pembe Köşk", her şeyin başlangıç mekânı olarak gösterilmiş; pembeye özel bir anlam yüklenmiştir. Yine "pembe dudak", "pembe yanak" ifadeleriyle kadınsılığı çağrıştıran bir renk olarak pembe kullanılmıştır. Necdet Feridun'un aşkının rengi olarak gösterilen pembe, saf ve çocuksu aşkın simgesi olmuştur.

Kırmızı renk, romandaki şehvî arzuların ve heyecanın rengi olarak simgeleştirilmiştir. Romanın ilerleyen bölümlerinde, özellikle de kırmızı-pembe çatışmasında da iyice netleşeceği üzere, kırmızı renk saf aşkı yok etmiş, onun yerine günah ve yasak ilişkisi getirmiştir.

Sarı renk, bizzat N. Feridun tarafından simgesel değeri belirtilen bir renktir. Müzehher'in hastalığından dolayı gündün güne solması ile "sarı bir gül" arasında kurulan bağıntı sarı renge ayrılık ve hastalık gibi kötümser değerlerin simgeselliğini yüklenmiştir.

Romanda beyaz ve siyahın karşıtlığına eserin karşıt değerleri üzerinden yer verilse de yer yer kişilerin psikolojik değişimlerinden ötürü bu değerlerde de değişimler görülmüştür. Beyaz renk, Meliha'nın ten rengi ve "beyaz geceliği" ile romana dâhil edilirken günah gecesinin parlak, şimşekli, gözleri kamaştıran görüntüsüyle de yine günahla özdeşleştirilmiştir. Oysa saflığı ve aydınlığı çağrıştırmaya gereken renk, Müzehher'in ten rengi de düşünüldüğünde kötülüğün rengi olarak seçilmiştir. Siyah ise karanlık, gölge, gece, esmer gibi çeşitli çağrışım unsurlarıyla yine olumsuz unsurları simgeleyen bir renk durumundayken; Müzehher'in esmer teni ve siyah saçlarıyla olumlu bir değer olmuştur.

Romanda mavi renge yüklenen kıymet, ferahlığın çağrışımını yapan bir değer olmasıdır. Ancak, özellikle N. Feridun, Meliha ve Haldun Fikret'in göz renkleri olması dolayısıyla yasak ilişkisiyle özdeşleştirilmiş, kurgunun çözülmesine ek bir katkı için bilinçli olarak kullanılmıştır. Yeşil ise çeşitli çevre tasvirleriyle romanda yer tutarak yine huzurun simgesel rengi olarak tercih edilmiştir.

Safvet Nezihi'nin romantizmin ilkelerine uyarak hazırladığı, dönemin sosyokültürel şartlarına yer veren *Zavallı Necdet* adlı romanında renkler; çeşitli ruhsal geçişleri sağlamak, okuyucuda farklı heyecanlar uyandırmak ve roman kurgusundaki çeşitli olayları güçlendirmek amacıyla sıklıkla kullanılmıştır. Romanın kurgusal ilerleyişinde, renkler arası geçişler ile duygusal değişimler arasında güçlü bir bağ kurulmuş; bu sayede okurun romanla arasındaki bağ güçlendirilmiştir.

Kaynaklar

SAFVET, N. (2005). *Zavallı Necdet*. İstanbul: Beyaz Balina Yay.

AVCIOĞLU İSPİRLİOĞLU, N. (1995). *Safvet Nezihi Hayatı ve Eserleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- AKKIN, C., EĞRİLMEZ, S. ve AFRASHİ, F. (2004). Renklerin İnsan Davranış ve Fizyolojilerine Etkileri. *Türk Oftalmoloji Dergisi*, 33, 274-282.
- ÖZTUNA, H. Y. (2007). Temel Tasarım Öğeleri-Renk. *Grafik Tasarım- Görsel İletişim Kültürü Dergisi*, 8, 88-91.
- MAZLUM, Ö. (2011). Rengin Kültürel Çağrışımları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 125-138.
- YARDIMCI, M. *Renk Dünyamız ve Türk Kültüründe Renkler*, <http://www.mehmetyardimci.net/img/files/akademik21.pdf> Erişim: 23.12.2016.
- KILIÇ, S. (2005). Siyah ve Beyaz [Sembolizmi]-(René Guénon). *Atatürk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 23, 217-222.
- ALBAYRAK, K. (2008). Yazısız Halklarda ve Antik İnanışlarda Renk Fenomeni. *Dinî Araştırmalar*, 11(31), 99-123.